

УДК 539.3

С.І. Федак, к. т. н, доцент

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ВИБІР ЯДРА ДЛЯ ОПИСУ ПОВЗУЧОСТІ МАТЕРІАЛІВ ЗА УМОВИ НАКЛАДАННЯ ЦИКЛІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ

S.I. Fedak, Ph.D., Assoc. Prof.

CHOOSING OF MEMORY FUNCTION FOR DESCRIBING MATERIALS CREEP AT THE CONDITION OF CYCLIC COMPONENT STACK-UP

Експлуатація багатьох елементів конструкцій у машинобудуванні, авіатехніці, мостобудуванні супроводжується взаємодією високого рівня статичних навантажень та довготривалих низькоамплітудних циклічних напружень (турбіни, трубопроводи, посудини високого тиску, мостові конструкції та ін.). Службові та механічні властивості конструкційних матеріалів залежать від часу. В таких випадках необхідно врахувати повзучість за зміни структурних параметрів матеріалу.

Для розрахунків міцності застосовують теорії повзучості та довготривалої міцності з використанням ядра повзучості. Для моделі в'язко-пружного матеріалу найчастіше використовують закон спадкової пружності у формі Вольтерра:

$$\sigma_y(x, y) = E_1 \left[\varepsilon_y(x, t) + \int_0^t K(t - \tau) \varepsilon_y(x, \tau) d\tau \right]$$

де $K(t)$ – ядро релаксації; E_1 – миттєвий модуль Юнга матеріалу.

Розглянемо два найбільш використовувані приклади в'язко-пружних матеріалів.

Тіло Кельвіна. Ядро повзучості має вигляд $R(t - \tau) = \mu e^{-\beta(t - \tau)}$, $\beta > 0$, $\mu > 0$.

Тіло Максвелла (матеріал зі степеневим ядром повзучості). Для такого матеріалу ядро повзучості має вигляд $R(t - \tau) = \lambda(t - \tau)^{\beta - 1}$, $0 < \beta < 1$, де λ , β – реологічні характеристики матеріалу.

Процеси релаксації напружень інтенсивніші у матеріалі Максвелла і з часом напруження у матеріалі можуть знизитись навіть до нуля.

Через здатність до повзучості однієї з фаз структурно неоднорідного матеріалу може суттєво змінюватися напружено-деформований стан у тілі, що перебуває під дією довготривалих статичних навантажень. Тоді, розраховуючи концентрацію напружень біля дефектів у часі, необхідно врахувати реологічні властивості матеріалів. Різниця в розрахунках, виконаних за пружної і в'язко-пружної постановок, може бути дуже суттєва.

У випадку накладання ще й циклічної складової за моделлю Максвелла, реологічні характеристики матеріалу можуть виступати як деякі часові функції, пов'язані зі змінами структури: $\lambda(t)$ та $\beta(t)$.

При зміні характеристик циклічного навантажування (частота ω та асиметрія циклу r) також можуть відбуватись зміни у структурі матеріалу та відповідні зміни реологічних характеристик. Тому для опису процесу за моделлю в'язко-пружного матеріалу λ та β також будуть залежними від r та ω .

Для дослідження функцій $\lambda(r, \omega)$ та $\beta(r, \omega)$ можна використати експериментальні дані зміни деформації на ділянці усталеної повзучості за відповідних характеристик циклічного навантажування.